

AUŠRA VASILIAUSKIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas

ROŽINIO ŠVČ. MERGEŁS MARIJOS IKONOGRAFIJA LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS BAROKO DAILĖJE

The Rosary in the Iconography of the Baroque Art
of the Grand Duchy of Lithuania

SUMMARY

In the article, the iconography of the rosary in the Baroque art of the Grand Duchy of Lithuania is analyzed. This subject as a whole has not been covered in the art criticism of Lithuania. In Europe, as well as in the grand duchy, the artistic theme of the rosary became popular thanks to the activity of the Dominican Order. The iconographic types are divided into the following groups: *The Mother of God of the Rosary in Compositions with Many Figures*, *The Blessed Virgin Mary of the Rosary with the Child*, *the Mother of God and Symbolic Representation of the Rosary*. For the Baroque art of the grand duchy, the most characteristic are the canonical West European compositional patterns of the first group, such as *The Visions of St Dominic* and *The Presentation of the Rosary to St Dominic and St Catherine of Siena*. Nevertheless, the traditional layouts shine with internal diversity. In Lithuania, there are some notably original interpretations of the rosary, especially in groups of symbolic representations.

Ikonografiniu daugiasluoksnisniškumu pasižymi Simno bažnyčios paveikslas (il. 8). Tai vienas iš retų kūrinių LDK dailėje, kuriame *Immaculata* remiasi *Apokaliptinės Nuotakos* provaizdžiu. Pastarojo ikonografinio tipo požymis yra Dievo Motinos figūrą gaubianti šviesos

spindulių mandorla²⁵. *Immaculata*, kildinama iš *Apokaliptinės Nuotakos*, buvo populiarūs Europos dailėje. Tuo tarpu LDK šio tipo kūriniai nebuvę paplitę. Simno Švč. Mergełė Marija, švelniai prie skruosto glaudžiančią Kūdikį, vainikuoja angelai – taip pat retai LDK dailėje

RAKTAŽODŽIAI: Švč. Mergełė Marijos rožinis, ikonografija, barokas, dominikonai, W. Andrzejowiczus.

KEY WORDS: the rosary, iconography, Baroque, Dominicans, W. Andrzejowicz.

8. Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei. XVIII a. I ketv. Drobė, aliejus. 158 x 127. Aptaisas: XIX a. II p. Varis, sidabравimas, kalstymas. Simno Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia. A. Vasiliausko nuotr.

9. Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei. XVIII a. vid. Drobė, aliejus. 201 x 106. Aptaisas: metalas, kalstymas. Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia. A. Vasiliausko nuotr.

sutinkamas motyvas. Nedažnas elementas yra ir skeptras kaireje Dievo Motinos rankoje. Tuo tarpu karūnos – kitas *Reginas Coeli* atributas – Dievo Motinos ir Jėzaus galvas puošia didžiojoje daugumoje analizuojamos temos kūrinį.

Antrą Rožinio įteikimo šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienietei ikonografinio tipo grupę sudaro kūriniai, kuriuose vaizduojama tik Rožinio Karalienė. Kanonines schemas vieną nuo kitos skiria taip pat skirtinges Kūdikėlio bei šventujų pozicijos, atskiri ikonografiniai elementai. Palėvenės bažnyčios paveiksle Švč. Mergelė Marija pavaizduota ne debesų, bet aptaise išraižytame architektūriname fone: iš šonų matomos arkos, centre ant

pakylos prisėdusi Švč. Mergelė. Tai vienas retų atvejų, kai rožinio įteikimo scena vyksta architektūrinėje erdvėje. Savita Rožinio Dievo Motinos figūra yra Trakų bažnyčios šoninio altoriaus paveiksle (il. 9): tai vakarietiškai traktuojama *Hodegetria*, pavaizduota vienplaukė, galvos aptaiso kontūras gražiai banguoja, atitikdamas plaukų siluetą. Švč. Mergelė Marija, apkabinusi Kūdikį, laiko Jo ranką savojoje – šią gražią jungti sutvirtina rožinio vėrinys, perduodamas šventiesiems.

Vievio bažnyčios kūrinyje, esančiamė bažnyčios zakristijoje, kontrposto pozaje nutapytą Dievo Motina, vilkinti raudona suknele ir mėlyną apsiaustu (il. 10).

Jos galvą puošia rožių vainikas, virš jo, kaip ir virš Jėzaus galvos, pridėta metalinė karūna. Tai vienintelis šiuo metu žinomas pavyzdys dabartinėje Lietuvos teritorijoje, kuriame Švč. Mergelė Marija vaizduojama su geliu vainiku. Paveikslė taip pat nutapytas vienas išraiškiniausiu LDK dailėje šv. Kotrynos atvaizdų: šventoji pavaizduota priklaupusi, prie širdies glaudžianti Kūdikio perduodamą rožinio vėrinį, subtilių bruožų veide išreikštasis nuolankumas ir atsidavimas. Per kūno kalbą Vievio paveikslė dailininkui pavyko išreikšti giliausius, akimis neregimus šventosios sielos virpesius. Jos galvą vainikuoja erškėčių vainikas – kančios simbolis. Šv. Dominykas taip pat pavaizduotas giliai sujaudintas vykstančio stebuklo. Šventieji sakramentaliją priima ne simboliniu gestu – rožinio vėriniai lengvai sruvena juos pagarbai priimančiose rankose. Stebuplingo įvykio dalyvius jungia pakylėta dvasinė būsena, šiltas emocinis ryšys. Šis paveikslas yra vienas iš nedaugelio profesionalios vėlyvojo baroko tapybos pavyzdžių rožinio temos kontekste.

Aptartos ikonografinio tipo *Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienetei* grupės tarpusavyje yra glaudžiai susijusios. Dievo Motina dažniausiai vaizduojama kaip *Rožinio Karalienė* bei kaip *Immaculata* ir *Rožinio Karalienė*. Sakramentaliją šventiesiems gali įteikti ir Dievo Motina, ir Jėzus. Šv. Dominykas dažniausiai vaizduojamas Švč. Mergelei Marijai iš dešinės, šv. Kotryna Sienetė – iš kairės, tačiau neretai būna atvirkščiai. Šio ikonografinio tipo kūriniams, kaip ir Šv. Dominyko vizijai, būdingas ekstatinis

10. Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir šv. Kotrynai Sienetei. 1772 (?). Drobė, aliejus. 156 x 96. Aptaisas: metalas, kalstymas. Vievio Šv. Onos bažnyčia. A. Vasiliausko nuotr.

pobūdis. Pakylėta šventujų dvasinė būsena perteikiama per išraiškingą kūno kalbą, ypač rankų gestus. Didžesnė rankų padėties įvairovė būdinga šv. Kotrynai Sienetei. Pasimokiusi meistrų kūriniuose neretai emocinį įvykių dalyvių santykį pakeičia simbolinė rožinio perdavimo ir priėmimo išraiška.

Rožinio įteikimas kitiems tikintiesiems. Grupės²⁶ esmę sudaro tai, kad čia išreiškiamas daugiau ar mažiau betarpiskas Marijos ryšys su Bažnyčios nariais, kuriuos ji globoja ir saugo. LDK baroko dailėje žinoma keletas pavyzdžių, kai rožinis įteikiamas ne tik domi-

11. Albrechtas Diureris. *Rožinio šventė*. Apie 1506. Al., medis. 162 x 195 cm. Prahos liaudies muziejus. II. Iš: K. Mittelstädt. *Albrecht Dürer*, Nr. 17.

12. *Rožinio įteikimas šv. Dominykui ir tikintiems*. 1771 (?). Drobė, aliejus. 135 x 90. Aptaisas: apie XVIII a. pab. Sidabras, bronza (?), sidabравimas, auksavimas, kalstymas. Kantaučių Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčia. A. Vasiliausko nuotr.

nikonų, bet ir kitiems šventiesiems bei tikintiesiems, dalyvaujant šv. Dominykui arba ne. Šią grupę sudaro įvairios Rožinio Švč. Mergelės Marijos su šventaišiais ir donatoriais ikonografinio tipo modifikacijos. Ankstyviausi šios schemas paveikslai pasirodė XV a. vid. Renesanse atvaizdai yra simetriškos kompozicijos, juose vaizduojama Dievo Motina soste su donatoriais arba su popiežiais ir imperatoriais bei kitais tikičiųjų bendruomenės nariais, garbinančiais Švč. Mergelę Mariją, kuri dalija rožinio vėrinius, vainikus. Vienas būdingiausiu pavyzdžiu – Albrechto Dürerio *Rožinio šventė* (1506), kurioje dalyvauja gausus įvairių luomų tikičiųjų bendruomenės būrys (il. 11). Barokinėse kompozicijose renesansinę simetriją keičia į viršų kylančių diagonalėlę.

Ryškus ir šiuo metu vienintelis žinomas pavyzdys Lietuvoje, kuris atitinka W. Andrzejowicziaus Rožinio brolį statuto nurodymą vaizduoti šv. Dominiką kaip tarpininką, perduodantį rožinio vėrinį ištikimiesiems Bažnyčios nariams, yra Kantaučių bažnyčios paveikslas (il. 12). Ikonografiškai įdomiausia šiame kūrinyje yra dešiniajame paveiksllo kampe apačioje pavaizduota žmonių grupelė su kryžiais ir vėliavomis, kuria karūnuoja Švč. Mergelę Mariją. Šią grupelę sudaro dvasinio ir pasaulietinio luomų atstovai, kurie simbolizuoją Bažnyčią²⁷. Procesijos priekyje nutaptyti popiežius, vyskupas ir kardinolas yra Bažnyčios hierarchijos simboliai. Popiežius pavaizduotas su tiara, šalia jo yra Popiežiaus kryžius su trimis skirtingo ilgio skersiniais. Už jo nugaros matosi vysku-

13. Rožinio švč. Mergelė Marija su šv. Dominyku ir donatoriais. XVII a. II p. Drobė, aliejus. 318 x 180. Balbieriškio Rožinio švč. Mergelės Marijos bažnyčia. II. iš : *Lietuva – Marijos žemė*, p. 131.

14. Rožinio švč. Mergelė Marija ir Škaplierinė. XVIII a. Drobė, aliejus. Rodūnės bažnyčia. II. iš: A. Jaraševič. *Abrazi Maci Božai Ružancovai*.

po galva su mitra ir pastoralu. Kardinalas stovi prie popiežiaus, šalia pavaizduotas jo rangui priklausantis kryžius su dvigubu skersiniu²⁸. Už hierarchų nugarą matosi paprasti maldininkai. Karūnavimo prasmė šiuo atveju néra aiški, ši motyvą galbūt galima paaiškinti tuo, jog karūna krikščioniškoje ikonografijoje yra simboliškai vaizduojamos Bažnyčios atributas²⁹. Grupelės nariai paveiksle proporcingai pavaizduoti daug mažesni, nei šv. Dominyko figūra. Tai reiškia, kad šventasis čia traktuojamas kaip tarpininkas, perduodantis Bažnyčios nariams rožinio malda.

Kiek kitoks šv. Dominyko vaidmuo yra Balbieriškio bažnyčios paveiksle (il. 13). Čia švč. Mergelė Marija iš debe-

sų, „apgyvendintų“ gausiu angeliukų būriu, nuleidžia rožinio vėrinį jai iš kairės pavaizduotam šventajam. Tuo tarpu jai ant kelių sėdintis Kūdikis sakramentaliją perduoda Dievo Motinai iš dešinės pavaizduotai tikinčiųjų grupei, iš kurių išskiria ryški Jono Kazimiero figūra³⁰. Čia vėl akcentuojama kūno kalba, išryškinanti mistinį baroko jausmingumą. Pasaulyčių grupės nariai čia néra optiškai mažesni už šv. Dominyko figūrą, kaip aptartame Kantaučių paveiksle. Analavusios panašios tematikos ir kompozicijos freską K. S. Moisan nuomone, tokiu atveju šv. Dominykas traktuojamas ne kaip tarpininkas, bet lygiavertiškai su priešais pavaizduotais aukštos kilmės asmenimis³¹.

15. Rožinio Švč. Mergelė Marija ir Škaplierinė. Procesijų altorėlis. XVII a. I ketv. Medis, aliejus. 82 x 62. Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia. II. iš: *Lietuvos sakralinė dailė. Tapyba. Skulptūra. Grafika.* T. 1., p. 140.

Lenkijos dailėje taip pat labai dažni atvaizdai, kur sakramentalijos perdavimo akte tarpininkauja ir šv. Kotryna Sienietė, tačiau LDK tokį pavyzdžių dar neaptikta.

LDK, kaip ir Europos baroko dailėje, pasitaiko retų atvejų, kuomet rožinis įteikiamas ne tik dominikonų, bet ir kitiems šventiesiems. Pavyzdžiui, Kramianicos bažnyčios nešiojamo altorėlio paveiksle priešais šv. Dominką pavaizduotas nežinomas šventasis.

LDK neaptikta XVII–XVIII a. Europoje dažnai sutinkamų Rožinio Marijos ir *Mater Misericordiae* junginių, tačiau XIX a. datuojamame Užuguosčio altorėlyje esantis šios temos atvaizdas leidžia

spėti, kad siužetas vaizduotas, bet, matyt, labai retai.

Negausūs pavyzdžiai rodo, jog kūriiniai, kuriuose vaizduojami ne tik dominikonų, bet ir kiti šventieji bei Bažnyčios nariai, LDK baroko dailėje buvo reti ir plačiai nepaplitę. Taigi Rožinio brolį statute esančio nurodymo šv. Dominką vaizduoti kaip tarpininką, perduodantį rožinio maldą žmonėms, LDK nebuvo griežtai laikomasi. Ši reiškinį sunku paaiškinti, kadangi europinėje ir kaimyninės Lenkijos dailėje šis siužetas yra dažnas.

Rožinio Švč. Mergelė Marija ir Škaplierinė. LDK baroko dailėje sutinkami atvaizdai, kuriuose jungiami du ikonografiniai tipai – *Rožinio Švč. Mergelės Marijos* ir *Švč. Mergelė Marijos Škaplierinės*. Pastarasis ikonografinis tipas remiasi šv. Simono Stoko mistiniu regėjimu³². Dvieju devocionalių – rožinio ir škaplieriaus – įteikimas buvo vaizduojamas XVII–XVIII a. Europos dailėje³³. Ši ikonografinių tipų junginį galėjo lemти dvigubas kūrinio fundatorius: rožinio broliją ir škaplieriaus broliją³⁴.

Vienas originaliausiu *Rožinio Švč. Mergelės Marijos* ir *Švč. Mergelė Marijos Škaplierinės* junginio pavyzdžių LDK baroko dailėje yra altorinis Rodūnės bažnyčios paveikslas (*il. 14*). Kanoninę sakramentalijų įteikimo ikonografijos struktūrą kūrinyje papildo LDK baroko dailėje gan retai pasitaikantis rožinio slėpinių mandorlos motyvas. Kūdikis čia nepadeeda, kaip paprastai, perduoti Dievo Motinai antros sakramentalijos, bet dešine ranka laimina, o kairėje turi Žemės rutulių. Alantos altorėlio pavyzdyje, skirtingai nei Rodūnės paveiksle, Kūdikis tradiciš-

kai padeda Marijai įteikti rožinį. Trakų altorėlio ikonografija savita tuo, jog šiuo atveju Dievo Motinai iš dešinės pavaizduotam šv. Simonui Stokui įteikiama dvigubos formos sakralinė – rudasis škaplierius kaip vienuolių drabužio dalis ir brolijos škaplierius (il. 15). Škaplierius dėvi ir abu vienuolai: šv. Simonas Stokas – rudą, šv. Dominykas – baltą.

Rožinio Švč. Mergelės Marijos ir Škaplierinės junginiui būdinga tradicinė trikampė sakralinė schema. Kūriniam būdingi visi vizijinių atvaizdų požymiai. Šis ikonografinis tipas, kaip ir prieš tai aptarta *Rožinio įteikimo kitiams šventiesiems bei tikintiesiems grupė*, LDK baroko dailėje nebuvo plačiai paplitęs.

ROŽINIO ŠVČ. MERGELĖ MARIJA SU KŪDIKIU

Šiai grupei priskirtini atvaizdai, kurių kompozicijoje pagrindinės figūros yra Dievo Motina, laikanti Jézū, jų rankose – realistiškai pavaizduotas rožinio vėrinys. Kompozicijose dažnai išreiškiamas artimas, intymus ryšys tarp Švč. Mergelei Marija ir Kūdikio. Jau anksčiau susiformavusius ikonografinius tipus papildo rožinis, todėl pakinta kūrinio prasmnis akcentas – Švč. Mergele Marija tam-pa *Rožinio Dievo Motina*, nors šalia egzistuoja ir kiti simboliniai sluoksniai. Rožinio Švč. Mergelei Marijos su Kūdikiu pavyzdžiu LDK baroko dailėje nėra daug. Čia galima išskirti du ikonografinius tipus, kuriems astovauja keletas kūriniai: *Dievo Motina su Kūdikiu: rožinį turi Švč. Mergele Marija arba Kūdikis, Švč. Mergele Marija Rožinio Karalienė*.

Dievo Motina su Kūdikiu: rožinį turi Švč. Mergele Marija arba Kūdikis. Patys pirmieji šio ikonografinio tipo atvaizdai Vakarų Europoje sutinkami jau XV a. pr., tačiau juose dar negalėjo būti pavaizduotas tradicinis rožinio vėrinys. Jano van Eycko „Madonoje prie šaltinio“ (1439) Jézaus rankoje nutapytas vėrinėlis, kurio struktūra nėra aiški. Vie-

nas ankstyviausių ikonografinio tipo pavyzdžių, kuriuose jau atpažįstamas tradicinis vėrinys, yra Kelno diecezijos muzejuje: XV a. II p. paveiksle pavaizduota *Išmintingoji Dievo Motina (Mater Sapientiae)*, skaitanti knygą ir laikanti Kūdikį, žaidžiantį šermukšnių spalvos rožiniu. Baroko dailėje perimamas Kūdikio, žaidžiančio vėriniu, motyvas. Keletą žymesnių kūrinių šia tema nutapė Bartolomé Estebanas Murillo (il. 16).

LDK daugiau paplito kanoninės bizantinės schemas. Kazokiškių paveiksle pavaizduota kiek modifikuota *Hodegetria*, t.y. pusfigūrė Marija, dešine ranka laikanti sėdintį Kūdikį, o kairėje turinti rožinio vėrinį (il. 17). Figūras dengia puošnus aptaisas, papildantis *Nekaltai Pradėtosios* ikonografiniais elementais: ménulio pjautuvu ir dylikos žvaigždžių vainiku, o taip pat ir Rožinio Karalienės atributu – karūna. Rožinio vėrinys išskalinėtas aptaise, todėl neaišku, ar originalioje tapyboje ši sakralinė schema pavaizduota. Kazokiškių atvaizdas yra stebuklingojo Neapolio Švč. Mergelei Marijos *Nugalėtojos* paveikslė kopija. *Nugalėtojos* titulas su rožiniu yra sieja-

16. Bartolomé Estebáñas Murillo. *Rožinio Mardonija*. 1650. Drobė, aliejus. 164 x 110. Prado, Madridas. Il. iš: *L'opera completa di Bartolomé Esteban Murillo*, Nr. 11.

17. *Rožinio Dievo Motina su Kūdikiu*. Apie 1680. Drobė, aliejus. 112 x 84. Aptaisas: XVIII a. IV ketv. Sidabras, kalstymas, auksavimas. Kazokiškių Švč. Mergelės Marijos Nugalėtojos bažnyčia. A. Vasiliausko nuotr.

mas po pergalės prieš turkus prie Lepanto³⁵.

Švč. Mergelė Marija *Hodegetria* puoslia ir Raseinių bažnyčios centrinį altorių. Rožinio vérinys čia pridėtas prie metalinio drabužio, todėl ir šiuo atveju neaišku, ar sakralentalija pavaizduota originalioje tapyboje. Tačiau ši kūrinį su rožiniu leidžia sieti ir tai, jog Raseinių bažnyčia buvo susijusi su dominikonais³⁶. Šis paveikslas žmonių buvo labai gerbiamas ir vadinas Rožančine³⁷.

Dievo Motina Rožinio Karalienė. Šiam ikonografiniame tipe rožinio vérinio motyvas jungiamas prie *Dangaus Karalienės* (*Regina Coeli*) temos. *Regina Coeli* vaizduojama pusfigūrė, frontalė, daž-

niausiai dešine ranka apkabinusi Kūdikį, o kairėje laikanti skeptrą. Jėzus, simbolizuojantis Pasaulio Išganytoją, laiko Žemės rutulį, dešine ranka laimindamas. Vietoj skeptro Švč. Mergelė Marija dažnai turi rožinio vérinį. Šio tipo pavyzdžių nemažai yra Lenkijos dailėje (il. 18).

XVII–XVIII a. LDK aptariamas ikonografinis tipas taip pat nėra labai dažnas. Vienas būdingiausiai pavyzdžių yra Pauliaus Florijono Piotrovicius raižinys – stebuklingo Krasnyburo Švč. Mergelės Marijos paveikslo kopija (il. 19). Cia pavaizduota pusfigūrė Dievo Motina, dešinėje rankoje laikanti skeptrą, o kairėje Kūdikį, turintį Žemės rutulį ir sakralentaliją. Neretai *Regina Coeli* vie-

toj skeptro turi rožinio vėrinį. Tokių pavyzdžių yra Giedraičių (il. 20), Lydos bažnyčiose.

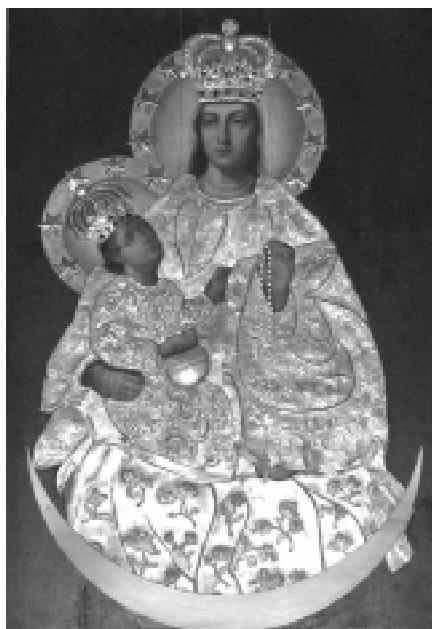
Visuose aptartuose pavyzdžiuose nutapytą pusfigūrė Dievo Motina su Kūdikiu. Kazokiškių ir Raseinių atvaizduose yra kiek pakitusi *Hodegetria*, o Lydos, Giedraičių ir Krasnyburo Švč. Mergelės Marijos kopija – modifikuota *Regina Coeli*, prie šių tipų jungiamā rožinio tema. Bizantinės sārangos kūriniai pasižymi statika ir iškilmingumu. Šie negausūs pavyzdžiai liudija, jog Rožinio temoje bizantiniai tipai, skirtingai nei vi soje XVII–XVIII a. LDK kūryboje, nebuvo itin populiarūs.

18. Rožinio Švč. Mergelė Marija. XVII a. I p. Niedzwiedź, Lenkija. II. iš: *Ikonografia nowożytnnej sztuki kościołnej w Polsce. Nowy Testament. T. 2., Nr. 119.*

19. Paulius Florijonas Piotrovicius. Rožinio Švč. Mergelė Marija su Kūdikiu (Krasnyburo Dievo Motinos kopija). 1675. Vario raiž. 18,8 x 14,7. Lietuvos dailės akademija. II. iš: *Senoji Lietuvos grafika*, p. 25.

20. Rožinio Švč. Mergelė Marija su Kūdikiu. XVIII a. Drobė, aliejus. 150,5 x 103. Aptaisas: metalas, kalstymas. Giedraičių Šv. Baltramiejaus bažnyčia. A. Vasiliausko nuotr.

Literatūra ir nuorodos

- ²⁵ Spindulių aureolė, gaubianti visą figūrą, yra labai dažna *Immaculatoje* Europos dailėje ir pertinta iš senesnio ikonografinio tipo – *Apokalipsés Nuotakos*. Beveik visus šio siužeto apokalipstinius simbolius – saulę, ménulį, karūną, dvylirką žvaigždžių ir slibiną – perémė *Immaculata*, tik pasikeitė jų interpretacija: *Apokalipsés Nuotakos* saulė, kuria apsilankusi Dievo Motina, simbolizavo Jėzū, ménulio pjautuvas po kojomis – Joną Krikštytoją, dvylirką žvaigždžių – dvylirką Zodiako ženklu, vėliau – dvylirką apaštalu. Lai kui bégant *Apokalipsés Nuotakos* pradėta interpretuoti kaip *Nekaltojo Prasidėjimo Švč. Mergelė Marija*, simboliai įgijo dabartinę reikšmę: saulė ir ménulis simbolizuoją Marijos skaistumą. Žr. ten pat, s. 51–52.
- ²⁶ Suformuluotas pavadinimas yra ne ikonografinis tipas, bet daugiafigūrių kompozicijų pogrupis, išskirtas atsižvelgiant į LDK būdingus kūrinius.
- ²⁷ K. S. Moisan, s. 75, 76.
- ²⁸ *Krikščioniškosios...*, p. 169.
- ²⁹ Bažnyčia krikščioniškoje ikonografijoje vaizduojama moterimi su karūna ir pergalės vėliau. Žr. *Krikščioniškosios...*, p. 47.
- ³⁰ L. Šinkūnaitė. Balbieriškio bažnyčios „Švč. Mergelė Marija Rožančinė“ // *Lietuva – Marijos žemė*. – Marijampolė: Ardor, 1993, p. 130.
- ³¹ K. S. Moisan, s. 79.
- ³² Pasak legendos, vienuolis karmelitas šv. Simonas Stokas išvydo angelų apsuptą Mariją, įteikusią jam škaplierių kaip išganymo ir apsaugos ženklą.
- ³³ Lietuvos menotyroje įsitvirtino klaidingas teiginys, jog ši jungtinė ikonografija yra savitas, tik Lietuvos baroko dailei būdingas reiškinys (žr. M. Matušakaitė. *Procesijų altorėliai Lietuvoje*. – Marijampolė: Ardor, 1998, p. 22). K. S. Moisan tekste minima, jog dvieju devocionalių – rožinio ir škaplieriaus – įteikimas buvo vaizduojamas XVII–XVIII a. Europos dailėje (žr. K. S. Moisan, s. 68).
- ³⁴ Moisan K. S., s. 68; Matušakaitė M., p. 22.
- ³⁵ *Krikščioniškosios...*, p. 189.
- ³⁶ Raseinių dominikonai buvo įkurdinti šalia veikiančios Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios. Žr. D. Klajumienė. Raseinių buvęs dominikonų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia // *Lietuvos vienuolynai*, p. 209–210.
- ³⁷ V. Petkus, p. 144.

B. d.